

Zahraničný obchod s cukrom (HS1701) a cukor obsahujúcimi produktami (HS17) – komparácia Českej republiky so Slovenskom v priebehu posledných dvoch dekád

FOREIGN TRADE IN SUGAR (HS1701) AND SUGAR CONTAINING PRODUCTS (HS17) – COMPARISON OF THE CZECH
AND SLOVAK REPUBLIC DURING THE LAST TWO DECADES

Luboš Smutka¹, Patrik Rovný², Josef Pulkrábek³, Elena Horská²

¹Česká zemědělská univerzita, Fakulta provozně ekonomická

²Slovenská poľnohospodárska univerzita, Fakulta ekonomiky a manažmentu

³Česká zemědělská univerzita, Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Za priekopníka pestovania cukrovej repy a výroby repného cukru na Slovensku a v Uhorsku vôbec možno považovať J. Samuela Gertingera (1754–1813), lekárnik v Prešove. Gertinger dobre poznal činnosť a výsledky práce zahraničných odborníkov, pestovateľov cukrovej repy. Povzbudený ich výsledkami začal už roku 1801 pestovať cukrovú repu v Prešove (1).

Československo svojho času patrilo medzi významných producentov a obchodníkov s cukrom a s produktami obsahujúcimi cukor. Ešte v 60. rokoch 20. storočia Československo produkovalo ročne viac ako 860 tis. t cukru. Táto produkcia sa postupne redukovala s tým, že v priebehu 70. a 80. rokov sa pohybovala na úrovni cca 700 tis. t ročne. Ešte v roku 1992, tesne pred rozpadom, Československo vyprodukovalo približne 650 tis. t bieleho cukru. Kým objem produkcie cukru v Československu klesal v období socializmu a bezprostredne pred rozpadom štátu veľmi pozvoľna, zahraničný obchod Československa s cukrom sa redukoval veľmi výrazne. V priebehu rokov 1962 až 1992 sa export najmä bieleho cukru zredukoval o približne 80 %. Kým v roku 1962 Československo exportovalo viac ako 528 tis. t cukru, o desať rokov neskôr to už bolo len 208 tis. t, v roku 1982 potom export predstavoval len 138,5 tis. t cukru a v roku 1992 sa export cukru pohyboval na úrovni iba 100 tis. t. Pokles exportu bol zapríčinený súhrou niekoľkých faktorov: redukciami výrobných kapacít, uzavretím sa voči západným trhom, rastom domáceho dopytu (či už zo strany jednotlivých spotrebiteľov, tak aj zo strany priemyselných odberateľov) a rastom výroby cukrovínek, ktorých následný export počas sledovaného obdobia vzrástol násobne (2).

Následný vývoj po rozpade spoločného štátu (tj. po 1. 1. 1993) viedol k rade významných zmien, ktoré prispeli k transformácii teraz už českého a slovenského cukrovarníctva s tým, že tieto zmeny sa odrazili nielen v oblasti produkcie (ktorá sa výrazne zredukovala), ale premietli sa aj do oblasti obchodu. Vývoj českého a slovenského cukrovarníctva a obchodu s cukrom po roku 1993 bol determinovaný celou radou faktorov. V 90. rokoch to bola transformácia národnej ekonomiky, ktorá veľmi výrazne ovplyvnila podnikanie v oblasti produkcie cukru, od roku 1999 až do roku 2004, to boli prípravy na vstup do EÚ, ktoré tiež veľmi významne determinovali podmienky rozvoja slovenského a českého trhu s cukrom (3). Vlastný vstup do EÚ v roku 2004 potom mal na slovenské (4) a české cukrovarníctvo a obchod

s cukrom (5) veľmi výrazný vplyv, pretože obidva štáty sa stali členmi EÚ a ich aktivity v oblasti produkcie a obchodu s cukrom boli a sú od tej doby ovplyvnené pôsobením Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ (6), Spoločnej obchodnej politiky krajín EÚ, Jednotným trhom a rovnako aj Spoločnou organizáciou trhu s cukrom (7, 8).

Všetky uvedené faktory sa prejavili vo formovaní trhu s cukrom v obidvoch sledovaných krajinách a rovnako aj na ich súčasnom stave cukrovarníctva a obchodu s cukrom. Obchod s cukrom, navyše od momentu vstupu týchto krajín do EÚ, dostal dve dimenzie – vnútrotrhový obchod a obchod s krajinami mimo EÚ. Pokiaľ vnútrotrhový obchod nie je výraznejšie regulovaný (jedinú reguláciu predstavujú iba produkčné kvóty), obchod s krajinami mimo EÚ potom podlieha pravidlám daným spoločnej obchodnej politiky (9, 10) krajín EÚ (v tomto smere má na charakter obchodu vplyv najmä záväzok krajín EÚ nepodporovať export cukru, ďalej potom tu dôležitú úlohu hrá ochrana trhu pred importom cukru (najmä potom trstinového) z tretích krajín a v neposlednom rade je trh ovplyvnený importom cukru v rámci kvóty krajín ACP respektíve EBA (11), ktoré majú zabezpečiť preferenčný prístup na trh krajín EÚ) (12).

Spracovaný článok sa svojím obsahom venuje problematike českého a slovenského obchodu s cukrom a s produktami obsahujúcimi cukor v období po rozpade spoločného štátu. Cieľom je v tomto ohľade poukázať na skutočnosť, ktorým smerom sa od roku 1993 uberal český obchod s cukrom a kam sa naopak uberal slovenský obchod s cukrom. Cieľom článku je špecifikovať, ako sa zmenil charakter obchodu (komoditná a teritoriálna štruktúra obchodu s cukrom) v prípade oboch sledovaných krajín od momentu deklarácie ich nezávislosti až po súčasnosť.

Metodika

Z hľadiska metodického sa predkladaný článok primárne zaoberá analýzou vývoja zahraničného obchodu s cukrom a cukrovinkami (komoditné agregácie HS17) a rovnako tak je osobitne vymedzený obchod so samotným cukrom (komoditné sub-agregácie HS1701). Dôvodom analýzy obchodu s cukrom a produktami obsahujúcimi cukor je skutočnosť, že je nemožné hodnotiť len obchod so samotným cukrom v jeho najčistejšej

Tab. 1. Vývoj hodnoty a teritoriálnej štruktúry exportu cukru a produktov obsahujúcich cukor v ČR a SR

HS17	Export (mil. USD)							Index 2013/1993
	1993	1995	2000	2003	2004	2008	2013	
Česká republika								
Afrika	0,83	0,07	0,01	0,03	0,03	0,09	4,63	5,60
Ázia	3,81	1,13	6,34	1,85	2,34	2,19	30,79	8,08
SNŠ	30,65	6,51	10,56	4,57	7,84	21,24	8,82	0,29
EÚ-13	23,60	28,43	12,68	24,57	72,04	107,01	188,42	7,98
EÚ-15	2,18	22,10	25,80	69,07	179,14	196,49	193,25	88,68
EÚ-28	25,78	50,53	38,49	93,65	251,18	303,50	381,67	14,80
Európa	53,05	57,84	44,89	101,32	263,11	325,68	404,04	7,62
Latinská Amerika	0,01	0,05	0,03	0,02	0,09	0,18	0,00	–
Stredný Východ	0,17	0,24	0,18	0,15	0,20	0,20	18,79	112,66
Severná Amerika	0,08	0,00	2,72	12,39	6,33	3,54	4,63	61,11
Oceánia	0,04	0,03	0,23	1,42	2,28	1,13	3,15	89,34
OECD	24,97	48,93	39,93	104,37	256,74	301,31	394,87	15,81
V4	22,68	26,67	11,05	20,83	67,97	99,44	178,58	7,87
Svet spolu	57,86	59,14	54,36	117,23	274,17	333,17	456,90	7,90
Slovenská republika								
Afrika	N/A	N/A	N/A	0,05	0,02	0,29	0,50	–
Ázia	0,73	0,31	0,06	0,02	0,00	1,52	4,70	6,47
SNŠ	7,43	5,40	0,65	0,95	0,91	0,92	1,06	0,14
EÚ-13	7,69	14,88	15,10	21,68	64,23	131,59	332,52	43,24
EÚ-15	1,52	1,95	2,74	5,10	34,34	66,56	156,49	102,67
EÚ-28	9,21	16,83	17,84	26,79	98,57	198,15	489,01	53,07
Európa	16,42	22,33	18,69	30,97	101,12	200,00	490,81	29,89
Latinská Amerika	N/A	N/A	0,030339	N/A	N/A	N/A	0,02	–
Stredný Východ	N/A	N/A	N/A	0,02	0,00	1,30	3,78	–
Severná Amerika	0,05	0,00	0,00	0,01	0,02	0,09	1,51	30,08
Oceánia	0,02	0,002139	N/A	N/A	N/A	0,02	0,08	3,68
OECD	9,28	16,67	17,44	26,34	92,50	196,44	475,77	51,24
V4	7,49	14,48	14,64	21,21	58,12	127,74	314,65	42,00
Svet spolu	17,23	22,65	18,79	31,14	101,17	201,98	497,90	28,90

Prameň: FAOstat, UN Comtrade, F. O. Licht, 2015

pozícii (biely cukor), nakoľko sa obchoduje aj s jeho derivátmi (napr. melasa, surový cukor atď.) a ešte sa sním obchoduje nepriamo, keď je obsiahnutý v iných produktoch potravinárskeho priemyslu. Hodnoteným obdobím sú roky 1993 až 2013. Ide o analyzované obdobie rokov po rozpade spoločného Československého štátu. Hodnotenými subjektami sú následne osobitne Česká republika a Slovensko. Samotná analýza je potom spracovaná čiastočne v hodnotovej rovine a rovnako čiastočne v kvantitatívnom vyjadrení (kilogramy, respektíve tony). Hodnotová analýza je potom spracovaná v USD. Voľba USD pre potreby analýzy nie je v tomto prípade náhodná. Ide vo vzťahu k obom hodnoteným krajinám o neutrálnu menu. Hlavnými zdrojmi dát sú spracované analýzy z databáz UN Comtrade a ďalej potom FAOSTAT a F. O. Licht. Dáta sú ďalej čerpané

prostredníctvom Českomoravského a Slovenského cukrovarníckeho spolku. Čo sa týka teritoriálnej štruktúry českého a slovenského obchodu realizovaného v rámci agregácie HS17 (cukor a cukrovinky) je analýza zameraná na nasledujúce teritórium, respektíve skupiny krajín: Afrika, Ázia, krajiny SNŠ, nové členské štáty EÚ (EÚ-13 – krajiny, ktoré vstúpili do EÚ po roku 2004 – vrátane tohto roka), staré členské štáty EÚ (EÚ-15), Európska únia (EÚ-28), Európa, Latinská Amerika, Stredný Východ, Severná Amerika, Oceánia, krajiny OECD, krajiny V4 (Vyšehradskej skupiny) a svet. Vlastná analýza trhu s cukrom (HS1701 – cukor) je potom vykonaná vo vzťahu k najvýznamnejším desiatim partnerským krajinám a ďalej potom vo vzťahu k EÚ-28 respektíve EÚ-15 a EÚ-13 (alebo EÚ-12) a ďalej potom vo vzťahu k celému svetu (vrátane EÚ-28). Použitými

Tab. II. Vývoj hodnoty a teritoriální struktury importu cukru a produktů obsahujících cukor v ČR a SR

HS17	Import (mil. USD)							Index 2013/1993
	1993	1995	2000	2003	2004	2008	2013	
Česká republika								
Afrika	0,01	0,00	0,00	0,11	0,14	1,23	1,70	283,38
Ázia	1,02	0,50	1,64	2,79	4,18	10,73	15,09	14,75
SNŠ	0,03	0,06	0,12	0,01	0,28	0,19	0,68	22,96
EÚ-13	6,14	11,99	27,69	19,77	42,48	87,61	158,14	25,74
EÚ-15	13,20	36,78	26,84	45,37	62,93	108,93	122,37	9,27
EÚ-28	19,35	48,76	54,54	65,14	105,41	196,54	280,51	14,50
Európa	20,05	49,81	54,76	65,32	106,73	198,31	286,64	14,30
Latinská Amerika	0,18	0,21	0,72	1,01	2,28	3,41	1,22	6,93
Střední Východ	0,60	0,33	0,56	1,43	1,19	1,84	6,80	11,41
Severná Amerika	0,02	0,09	0,68	1,26	1,26	0,31	0,99	64,95
Oceánie	0,01	N/A	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,36
OECD	20,29	49,88	55,87	68,03	108,00	195,59	283,28	13,96
V4	6,07	11,84	27,25	19,43	42,02	83,17	151,93	25,03
Svet spolu	21,28	50,84	61,50	70,64	114,64	222,53	306,15	14,38
Slovenská republika								
Afrika	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00	0,11	0,71	180,71
Ázia	0,04	0,42	0,60	1,07	1,92	2,91	4,53	117,93
SNŠ	N/A	0,07	0,00	0,43	0,11	0,34	0,08	–
EÚ-13	18,88	29,52	11,54	20,21	26,33	88,83	148,79	7,88
EÚ-15	5,79	14,10	13,68	18,01	16,30	21,61	29,52	5,09
EÚ-28	24,67	43,62	25,21	38,22	42,63	110,44	178,31	7,23
Európa	25,02	43,73	25,25	38,79	54,50	143,75	238,91	9,55
Latinská Amerika	0,03	0,02	0,04	0,09	0,81	1,22	0,27	10,72
Střední Východ	0,04	0,42	0,36	0,86	0,94	1,46	3,61	94,09
Severná Amerika	N/A	0,03	0,10	0,30	0,57	0,01	0,09	–
Oceánie	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	0,00	0,04	–
OECD	24,69	44,06	25,67	39,08	43,88	110,93	181,36	7,34
V4	18,87	29,52	11,43	20,05	26,06	87,43	147,34	7,81
Svet spolu	25,14	44,94	26,46	40,26	58,63	151,26	244,57	9,73

Pramen: FAOstat, UN Comtrade, F. O. Licht, 2015

nástroji vlastní analýzy sú základné a reťazové indexy, tempo rastu (geometrický priemer reťazových indexov) (13), Lafay index (14) – LFI (index poskytujúci prehľad o bilaterálnych komparatívnych výhodách, kritická hodnota je 0). Sledovanými veličinami sú export, import, bilancia cukru a krytie importu exportom.

Analýza a diskusia

Cukor patrí do skupiny globálnych komodít. Jeho spotreba je po celom svete a nakoľko je jeho výroba nerovnomerná, medzinárodný obchod s danou komoditou je globálnou záležitosťou (15).

Cukor ako vysoko zisková komodita má za sebou veľmi špecifickú históriu. Od obdobia, keď sa začal vo veľkej miere pestovať v Karibiku, sa stal významným činiteľom v rozvoji mocenských vzťahov sveta. Výsledkom historického vývoja je výrazná geografická diferenciácia výroby a spotreby cukru medzi rozvinutým a rozvojovým svetom, čo mu dodáva veľký politický význam. V priebehu histórie prešiel trh s cukrom mnohými zmenami a aj v súčasnosti je jeho podoba iba prechodným stavom, ktorý sa ďalej vyvíja.

Európska únia je jedným z najvýznamnejších hráčov na trhu s cukrom, čo sa týka produkcie, spotreby a hlavne obchodu. Je zároveň najväčším narušiteľom svetového trhu s cukrom. V Európskej únii je cukorná politika súčasťou spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) (16).

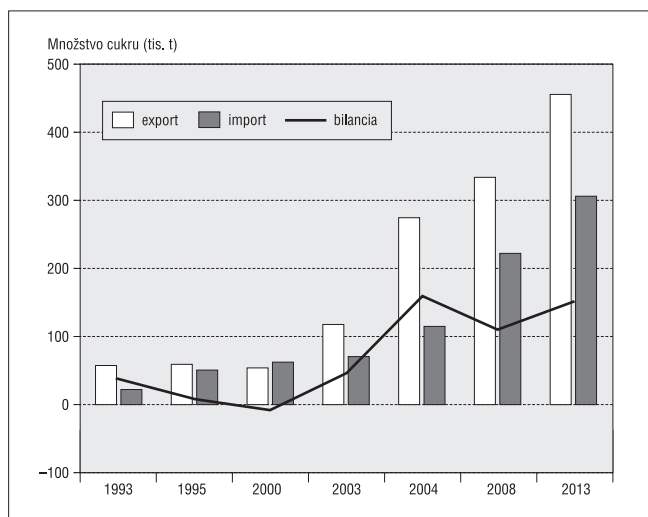
Vývoj obchodu v Česku a na Slovensku po roku 1993 bol charakteristický viacerými spoločnými črtami. Vývoj exportu cukru v Českej republike a na Slovensku zaznamenal za sledované obdobie rokov 1993 až 2013 vo finančnom vyjadrení nárast (Česká republika nárast o 690 % a Slovensko až o 2 790 %). Ako vyplýva z tab. I., v Českej republike ale rovnako aj na Slovensku najväčší nárast exportu bol zaznamenaný z teritoriálneho hľadiska v rámci Európy, a to najmä u štátov EÚ-15 (Česko nárast o 8 768 % a Slovensko nárast až o 10 167 %). Okrem štátov EÚ-15 bol výrazný nárast zaznamenaný u Českej republiky v exporte do vzdialených štátov Stredného Východu a Oceánie. Na Slovensku výrazný nárast bol zaznamenaný v exporte cukru do štátov EÚ-13 a štátov Severnej Ameriky. Pri obidvoch sledovaných štátoch najväčší podiel z celkového exportu v roku 1993 tvoril export do štátov Spoločenstva nezávislých štátov (SNŠ) (Česká republika dosiahla podiel 52,97 % a Slovensko 43,14 %). V roku 2013 bola situácia odlišná, kde najväčší podiel na exporte mali štáty EÚ-28.

Zaujímavosťou je, že vývoj exportu cukru do štátov SNŠ mal nerovnomerný vývoj. Pri porovnaní objemu exportu v roku 2013 oproti roku 1993 bol zaznamenaný pokles exportu cukru v Českej republike a rovnako aj na Slovensku (Česká republika pokles o 71 % a Slovensko až o 86 %). Podiel exportu do štátov Európy (zahnuté sú aj štáty mimo EÚ-28) na celkovom exporte predstavuje v Českej republike až 88,4 % a na Slovensku 98,6 %. V porovnaní s rokom 1993 podiel exportu do krajín Európy je približne na rovnakej úrovni. Najväčší nárast podielu bol zaznamenaný u obidvoch sledovaných štátov pri exporte do krajín EÚ-15 najmä po vstupe do EÚ, t. j. po roku 2004. Na druhej strane bol zaznamenaný výrazný pokles podielu exportu do štátov SNŠ, kde najväčší podiel poklesu predstavoval pokles do Ruskej federácie.

Najvýznamnejšími exportnými partnermi v roku 2013 boli pre Českú republiku nasledovné štáty: Slovenská republika (39,07 % podiel), Rakúsko (15,95 % podiel), Nemecko (10,32 % podiel), Maďarsko (8,55 % podiel) a Švajčiarsko (4,77 % podiel). Na Slovensku situácia je odlišná, kde najvýznamnejšími exportnými partnermi boli v roku 2013 nasledovné štáty: Maďarsko (45,34 % podiel), Česká republika (35,40 % podiel), Rakúsko (10,18 % podiel), Veľká Británia (3,30 % podiel) a Slovinsko (2,27 % podiel).

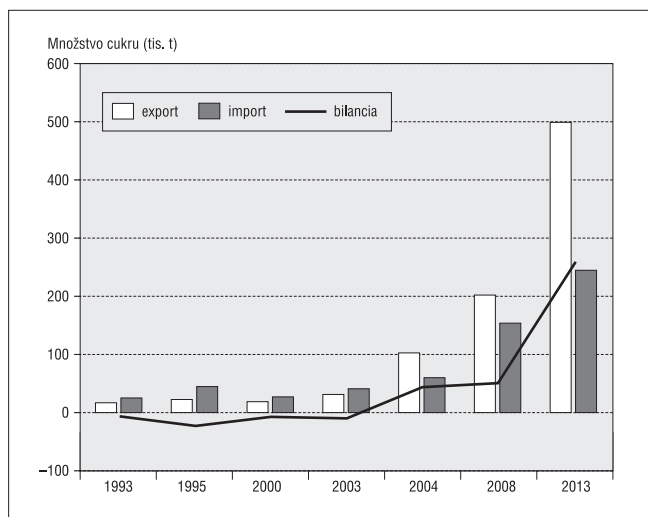
Vývoj importu cukru a import produktov obsahujúcich cukor v Česku a na Slovensku zaznamenal za sledované obdobie rokov 1993 až 2013 vo finančnom vyjadrení rovnako ako pri exporte výrazný nárast (Česká republika nárast o 1 338 % a Slovensko nárast až o 873 %). Ako vyplýva z tab. II., v Českej ale rovnako aj v Slovenskej republike najväčší nárast importu bol zaznamenaný z teritoriálneho hľadiska v rámci Európy a u štátov Afriky (Česká republika nárast o 27 338 % a Slovensko až o 17 971 %). Okrem štátov Afriky bol výrazný nárast zaznamenaný u Českej republiky v importe zo vzdialených štátov Severnej Ameriky (nárast o 6 395 %). Na Slovensku výrazný nárast bol zaznamenaný v importe cukru zo štátov Ázie (nárast o 11 693 %). Z hľadiska objemu importu objemovo najväčší nárast importu u Českej ale aj Slovenskej republiky bol z krajín EÚ-13. Z uvedeného vyplýva, že najviac cukru a produktov obsahujúcimi cukor sa doviezlo zo štátov Európy u obidvoch sledovaných štátov. Podiel importu zo štátov Európskej únie na celkovom importe predstavuje u Českej republiky až 93,63 % a na Slovensku 97,68 %. V porovnaní s rokom 1993 podiel importu z krajín Európy (zahnuté sú aj štáty mimo EÚ-28) je približne na rovnakej úrovni a štruktúra je nezmenená.

Obr. 1. Vývoj obchodnej bilancie s cukrom a produktami obsahujúcimi cukor v Českej republike

Prameň: FAOstat, F. O. Licht, 2015

Obr. 2. Vývoj obchodnej bilancie s cukrom a produktami obsahujúcimi cukor v Slovenskej republike

Prameň: FAOstat, F. O. Licht, 2015

Pri porovnaní vývoja importu za sledované obdobie medzi Českou republikou a Slovenskom vyplýva, že došlo k rozdielnym nárastom tempa rastu importu cukru a rovnako aj v rozdielnosti vývoja importu cukru so štátmi EÚ-15 a EÚ-12.

Najvýznamnejšími importnými partnermi v roku 2013 boli pre Českú republiku nasledovné štáty: Poľsko (41,34 % podiel), Rakúsko (14,50 % podiel), Slovensko (14,05 % podiel), Francúzsko (10,79 % podiel) a Nemecko (5,70 % podiel). Na Slovensku situácia je obdobná, kde najvýznamnejšími exportnými partnermi boli v roku 2013 nasledovné štáty: Česká republika (43,22 % podiel), ostatné štáty Európy mimo EÚ-28 (32,31 % podiel), Poľsko (14,61 % podiel), Maďarsko (4,01 % podiel) a Nemecko (2,64 % podiel).

Obr. 1. a 2. poukazujú okrem vývoja exportu a importu cukru a produktov obsahujúcich cukor rovnako aj na vývoj obchodnej bilancie v Českej republike a na Slovensku. Z obrázkov vyplýva, že u obidvoch sledovaných štátov došlo k pozitívnemu vývoju obchodnej bilancie, keď hodnota sa mnohonásobne zvýšila.

Tab. III. Porovnanie vývozných kilogramových cien cukru v ČR a v SR

Cukor	Vývozné ceny cukru (USD·kg ⁻¹)						Index 2013/1994
	1994	1999	2003	2005	2009	2013	
Česká republika							
EÚ-12	0,38	0,31	0,37	0,78	0,72	0,91	2,41
EÚ-15	0,38	0,28	0,33	0,80	0,75	0,85	2,24
EÚ-28	0,38	0,29	0,37	0,80	0,74	0,89	2,34
Európa	0,33	0,28	0,32	0,62	0,71	0,85	2,58
Svet spolu	0,33	0,28	0,32	0,62	0,68	0,77	2,35
Slovenská republika							
EÚ-12	0,48	0,37	0,28	0,78	1,19	0,88	1,82
EÚ-15	0,59	0,68	0,32	0,93	0,83	0,92	1,56
EÚ-28	0,51	0,38	0,28	0,83	1,15	0,88	1,74
Európa	0,53	0,38	0,26	0,73	1,15	0,88	1,66
Svet spolu	0,53	0,38	0,26	0,69	1,15	0,88	1,66

Prameň: FAOstat, UN Comtrade, F. O. Licht, 2015

V prípade Českej republiky v roku 1993 dosiahla hodnotu obchodnej bilancie na úrovni 36,57 mil. USD a v roku 2013 až hodnotu 150,75 mil. USD, čo predstavuje nárast o 114,18 mil. USD. Na Slovensku východzia pozícia v oblasti bilancie bola nepriaznivá, nakoľko Slovensko dosiahlo v roku 1993 negatívnu hodnotu vo výške -7,91 mil. USD a v roku 2013 dosiahlo pozitívnu hodnotu vo výške až 253,32 mil. USD, čo predstavuje nárast o 261,24 mil. USD. Z uvedeného vyplýva, že vstup Českej republiky a Slovenska do EÚ pozitívne ovplyvnil vývoj obchodu s cukrom a s produktami obsahujúcimi cukor. Z porovnania obidvoch krajín vyplýva, že nárast exportu a obchodnej bilancie bol výraznejší v prípade Slovenska.

Pri hodnotení vývoja obchodnej bilancie z hľadiska teritoriálnej štruktúry boli pozorované nasledovné trendy. V ČR a rovnako aj v SR došlo k pozitívnemu nárastu obchodnej bilancie najmä so štátmi EÚ-28. Česká republika zaznamenala nárast obchodnej bilancie so štátmi EÚ-28 o 94,72 mil. USD, ale na druhej strane Slovensko zaznamenalo nárast až o 326,16 mil. USD, pritom v roku 1993 dosiahla negatívnu hodnotu obchodnej bilancie vo výške -15,46 mil. USD. Najvýraznejšie pozitívne zmeny a najväčšie nárasty hodnôt obchodnej bilancie boli zaznamenané po roku 2004, t.j. po vstupe obidvoch sledovaných štátov do EÚ. Negatívnu obchodnú bilanciu v roku 2013 dosahuje Česko so štátmi Latinskej Ameriky. Slovensko dosahuje negatívnu hodnotu obchodnej bilancie taktiež so štátmi Latinskej Ameriky a štátmi Afriky. Ide o krajiny, z ktorých sa dováža trstinový cukor. Najvýraznejší pokles obchodnej bilancie bol zaznamenaný v prípade Česka a rovnako aj Slovenska so štátmi SNŠ.

Pri porovnaní vývoja vývozných kilogramových cien vyplýva, že v Českej republike v porovnaní so Slovenskom bol zaznamenaný vyšší nárast cien pri sledovaných zoskupeniach štátov, ktoré sú hlavnými partnermi obidvoch sledovaných štátov (tab. III.). Pri obidvoch sledovaných krajinách bol zaznamenaný nárast za celé sledované obdobie. Pri analýze medzoročných zmien je viditeľné, že v roku 2005 v porovnaní s rokom 2003 došlo k najväčšiemu nárastu vývozných kilogramových cien v prípade Českej

republiky aj v prípade Slovenska. Je možné konštatovať, že vstupom do Európskej únie sa situácia pozitívne zmenila pre producentov cukru, nakoľko sa zvýšila vývozná kilogramová cena, čo sa pozitívne prejavilo aj na ekonomike českého a slovenského poľnohospodárskeho sektora.

Tab. IV. ukazuje na vývoj LFI indexu z hľadiska hodnotenia konkurencieschopnosti cukru českého a slovenského agrárneho trhu voči vybraným partnerským regiónom sveta resp. zoskupeniam krajín. Na základe analýzy hodnôt LFI indexu vyplýva, že komparatívnu výhodu a rastúcu špecializáciu v komodite cukru má za posledných desať rokov ČR voči štátom Oceánie a voči štátom EÚ-15.

Slovenská republika dosahuje za posledných desať rokov komparatívnu výhodu a rastúcu špecializáciu v komodite cukru voči štátom EÚ-15. Pri porovnaní roku 2013 a roku 1993 najväčší nárast hodnoty LFI indexu a teda komparatívnej výhody a špecializácie bol v prípade Českej republiky zaznamenaný pri štátoch Oceánie, Afriky, Stredného Východu, Ázie a Severnej Ameriky. V prípade Slovenska najvyšší nárast bol zaznamenaný voči štátom EÚ-15, EÚ-13 a voči štátom Ázie.

Pri porovnaní medzoročného vývoja LF indexu je viditeľný výrazný nárast daného indexu v roku 2004, a to v prípade Česka ale rovnako aj v prípade Slovenska. Slovensko zaznamenalo výrazný nárast daného indexu aj v roku 2013. Z hľadiska teritórií vysoká hodnota indexu bola zaznamenaná v roku 2004 voči EÚ-28 a z toho voči štátom EÚ-15 pri obidvoch sledovaných štátoch. Ide o rok, kedy obidva štáty vstúpili do EÚ, čo sa pozitívne prejavilo u vyššie uvedených všetkých sledovaných ukazovateľov.

Z uvedeného vyplýva, že je veľmi odlišná situácia v obchode s cukrom z hľadiska hodnotenia exportu, importu, obchodnej bilancie a rovnako tak aj v oblasti hodnotenia konkurencieschopnosti zahraničného obchodu s cukrom v období rokov pred vstupom a po vstupe do EÚ.

Záver

Z jednotlivých uvedených analýz obchodu s cukrom a produktami obsahujúcimi cukor vyplýva, že vstup Českej republiky a Slovenska do EÚ pozitívne ovplyvnil situáciu v oblasti zahraničného obchodu. Vývoj exportu a importu cukru v Česku a na Slovensku zaznamenal za sledované obdobie rokov 1993 až 2013 nárast. Rovnaká situácia bola v skupine cukor a produkty obsahujúce cukor. Česká republika dosiahla najvyššie tempo rastu za sledované obdobie rokov 1994 až 2013 zo štátmi EÚ-15, či vo finančnom vyjadrení, tak aj v množstevnom vyjadrení. Slovensko dosiahlo najvyššie tempo rastu za sledované obdobie rokov 1994 až 2013 zo štátmi EÚ-15 a rovnako tak aj so štátmi EÚ-13, t.j. aj so štátmi EÚ-28 spolu.

Európsky trh s cukrom vrátane českého a slovenského sa pripravuje na dereguláciu (a jeho aplikáciu na národnej úrovni), ktorá prinesie so sebou mnohé zmeny. Po ukončení súčasného režimu kvót nastanú nové podmienky na trhu EÚ, vzrastie konkurenčný tlak a je potrebné sa na nové podmienky pripraviť. Zmeny SPP môžu znamenať narušenie stability cukornej vertikály, čo by negatívne ovplyvnilo všetky jej články. Je preto potrebné

Tab. IV. Vývoj konkurencieschopnosti cukru českého a slovenského agrárneho trhu vo vzťahu k partnerským regiónom resp. skupinám krajín – podľa LFI indexu

Cukor	Hodnota LFI indexu							Rozdiel 2013–1993
	1993	1995	2000	2003	2004	2008	2013	
Česká republika								
Afrika	4,186	0,260	0,019	0,032	0,040	-0,037	6,376	2,190
Ázia	0,865	0,430	3,154	0,334	0,350	-0,371	3,519	2,654
SNŠ	1,506	0,245	1,254	1,744	1,073	3,284	1,263	-0,243
EÚ-13	1,609	1,082	-2,384	0,039	0,964	-0,310	-0,227	-1,836
EÚ-15	-1,003	0,132	1,083	3,072	6,614	2,106	1,361	2,364
EÚ-28	0,282	0,594	-0,291	1,571	4,220	1,101	0,825	0,543
Európa	1,456	0,534	-0,210	1,592	4,063	1,178	0,869	-0,587
Latinská Amerika	0,005	0,028	0,001	0,006	0,047	0,048	-0,010	-0,015
Stredný Východ	-1,076	-0,135	-0,757	-1,251	-0,862	-1,115	4,758	5,834
Severná Amerika	0,184	-0,028	4,717	15,447	6,616	2,999	3,584	3,400
Oceánia	1,265	N/A	6,993	17,183	22,107	9,826	9,104	7,839
OECD	0,177	0,610	-0,072	2,020	4,416	1,182	0,996	0,819
V4	1,616	1,167	-2,549	-0,061	0,992	-0,274	-0,173	-1,789
Svet spolu	1,612	0,771	0,363	1,949	4,066	1,198	1,157	-0,455
Slovenská republika								
Afrika	N/A	N/A	N/A	0,132	0,114	1,300	1,275	-
Ázia	2,241	0,408	-0,219	-0,089	-0,478	0,723	4,369	2,128
SNŠ	N/A	0,559	0,727	0,265	0,016	-0,607	0,204	-
EÚ-13	-1,983	-2,100	1,208	1,019	2,273	-2,580	1,954	3,937
EÚ-15	-0,229	-1,159	-0,519	0,370	3,179	2,077	4,951	5,180
EÚ-28	-1,107	-1,507	0,550	0,788	2,620	-0,917	3,106	4,213
Európa	-0,365	-1,305	0,457	0,813	1,827	-1,541	2,593	2,958
Latinská Amerika	N/A	N/A	0,141	N/A	N/A	N/A	0,030	-
Stredný Východ	N/A	N/A	N/A	-0,461	-1,353	0,645	6,229	-
Severná Amerika	N/A	-0,082	-0,148	-0,002	-0,354	0,649	5,780	-
Oceánia	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	1,479	1,568	-
OECD	-1,004	-1,348	0,551	0,782	2,490	-0,663	3,226	4,230
V4	-2,068	-2,056	1,238	1,052	2,117	-2,521	2,066	4,134
Svet spolu	0,117	-0,763	0,571	0,768	2,074	-1,111	2,902	2,785

Prameň: FAOstat, UN Comtrade, F. O. Licht, 2015

zaujať zodpovedný prístup k uplatneniu SPP na národnej úrovni smerom k prvovýrobcom i koncovým producentom. Bude potrebné, aby producenti cukru vyhľadávali nové obchodné príležitosti aj na trhoch tretích krajín.

Článok bol spracovaný na základe výskumu podporeného IGA, PEF, ČZU v Prahe (Struktúra svetového trhu s cukrom – perspektívy európskeho cukrovárstva; Grant: 201 610 15).

Súhrn

Československo svojho času patrilo medzi významných producentov a obchodníkov s cukrom a s produktami obsahujúcimi cukor. Následný

vývoj po rozpade spoločného štátu viedol k rade významných zmien, ktoré prispeli k transformácii teraz už českého a slovenského cukrovárstva s tým, že tieto zmeny sa odrazili v oblasti produkcie a obchodu. Vývoj exportu a importu cukru v Českej republike a na Slovensku zaznamenal za sledované obdobie rokov 1993 až 2013 vo finančnom vyjadrení nárast. Rovnaká situácia bola v skupine produktov cukor a produkty obsahujúce cukor. Česko dosiahlo najvyššie tempo rastu za sledované obdobie rokov 1994 až 2013 zo štátmi EÚ-15, či vo finančnom vyjadrení, tak aj v množstevnom vyjadrení. Slovensko dosiahlo najvyššie tempo rastu za sledované obdobie rokov 1994 až 2013 zo štátmi EÚ-15 a rovnako tak aj so štátmi EÚ-13, t. j. aj so štátmi EÚ-28 spolu. Pri hodnotení vývoja obchodnej bilancie z hľadiska teritoriálnej štruktúry pri obidvoch analyzovaných krajinách došlo k pozitívnemu nárastu obchodnej bilancie najmä so štátmi EÚ-28.

Klíčové slová: cukor, produkty obsahující cukor, export, import obchodná bilancia, komparativna výhoda.

Literatúra

- VADKERTYOVÁ, K.: *Vývoj technizácie a technológie v cukrovarníckom priemysle na Slovensku do konca 19. storočia*. [on-line] http://www.watson.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=1970, cit. 10. 3. 2015.
- ANTONÍN, L.: *Bílé zlato: historie cukru v kostce*. Nymburk: VEGA-L, 2006, 128 s., ISBN 80-86757-24-2.
- ŘEZBOVÁ, H.; BELOVÁ, A.; ŠKUBNA, O.: Sugar beet production in the European union and their future trends. *Agris On-line Papers in Economics and Informatics*, 2013 (4), s. 165–178.
- CHRASTINOVÁ, Z.; BURIANOVÁ, V.: Economic efficiency of Slovak agriculture and its commodity sectors. *Agricultural Economics*, 58, 2012 (2), s. 92–99.
- BURIANOVÁ, J.: Effect of the 2008-2009 economic crisis on the results of agricultural foreign trade of the Czech Republic. *Agricultural Economics*, 57, 2011 (5), s. 226–231.
- SVATOŠ, M.; MAITAH, M.; BELOVÁ, A.: World sugar market-basic development trends and tendencies. *Agris On-line Papers in Economics and Informatics*, 5, 2013 (2), s. 73–88.
- BIELIK, P. ET AL.: *Agribusiness and commerce*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2014. 402 s. + 1 CD ROM, ISBN: 978-80-552-1161-9.
- NAGYOVÁ, L. ET AL.: *Trendy v spotrebiteľskom správaní na trhu potravinárskych produktov v SR*. 1. vyd., Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2012, 83 s., ISBN : 978-80-552-0899-2.
- MAITAH, M. ET AL.: European Sugar Production and its Control in the World Market. *SUGAR TECH*, 18, 2016 (3), p. 236-241
- MAITAH, M.; SMUTKA, L.: Restoration and Growth of the Russian Sugar Market. *SUGAR TECH*, 18, 2016 (2), p.115-123.
- POKORNA, I.: Does the real convergence exist between African regional groups? The case study of SADC and ECOWAS. Conference: International Scientific Conference on Hradec Economic Days 2009 – Economic Development and Management of the Region Location: Univ Hradec Kralove, Fac Informatic & Management, Hradec Kralove, 2009, s. 170–177, ISBN: 978-80-7041-455-2.
- SERENČEŠ, P. ET AL.: Impact of European integration on agriculture in Slovakia In *Proceedings of the 2nd International Conference on European Integration 2014*. 1st ed., Ostrava: VŠB – Technická univerzita, 2014, s. 610–617, ISBN: 978-80-248-3388-0.
- HINDLS, R. ET AL.: *Statistika pro ekonomy*. Professional publishing, 2007, ISBN: 978-80-86946-43-6.
- LAFAY, G.: The Measurement of Revealed Comparative Advantages in DAGENAIS M. G.; MUET, P. A. (EDS.): *International Trade Modeling*. London: Chapman & Hill, 1992, ISBN 10: 0412450003/0-412-45000-3.
- KLEINOVÁ, K.; NEOMÁNI, J.: Vnímání krajiny pôvodu potravín slovenským spotrebiteľom. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 58, 2010 (6), s. 227–233
- ELOBEID, A.; BEGHIN, J.: *Multilateral Trade and Agricultural Policy Reforms in Sugar Markets*. Working Paper 04-WP 356, 2005, Center for Agricultural and Rural Development, Iowa State University, 66 s., [on-line] <http://www.card.iastate.edu/publications/DBS/PDFFiles/04wp356.pdf>, cit. 10. 3. 2015.
- F. O. LICHT: *International sugar and sweetener report*. [on-line] <https://www.agra-net.net/agra/international-sugar-and-sweetener-report/>, cit. 5. 3. 2015.
- FAO: *FAOstat*. [on-line]: <http://faostat.fao.org/site/0/Default.aspx>, cit. 10. 3. 2015.
- UNComtrade: *trade database*. [on-line] <http://comtrade.un.org/db/>, cit. 10. 3. 2015.

Smutka L., Rovný P., Pulkrábek J., Horská E.: Foreign Trade in Sugar (HS1701) and Sugar Containing Products (HS17) – Comparison of the Czech and Slovak Republic During the Last Two Decades

Czechoslovakia in history time was one of the major producers and traders of sugar and products containing sugar in the World. Subsequent developments after the disintegration of the common state led to a number of significant changes that have contributed to the transformation, nowadays the Czech and Slovak sugar industry to the fact that these changes are reflected in production and trade. Export and import of sugar in the Czech Republic and in Slovakia recorded during the reporting period 1993 to 2013 the increase in financial terms. The same situation was in the product mix sugar and products containing sugar. The Czech Republic has achieved the highest growth rate for the period 1994 to 2013 from the countries of the EU-15, and in financial terms as well as in quantitative terms. Slovakia achieved the highest growth rate for the period 1994 to 2013 from the 15 EU countries as well as with the countries of the EU-12 and with the 28 EU countries together. In evaluating the development of the trade balance in terms of territorial structure analyzed in both countries, the significant increase of the trade balance was recorded with the countries of the EU-28.

Key words: sugar, products containing sugar, export, import, trade balance, comparative advantage.

Kontaktní adresa – Contact address:

doc. Ing. Luboš Smutka, Ph. D., Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta provozně ekonomická, Kamýčká 129, Praha 6 – Suchbátka, Česká republika, e-mail: smutka@pef.czu.cz

ROZHLEDY

Beyerle M., Rousset F., Hilbold N. J. Výzva roku 2017: řepná šťáva a změkčování pomocí ionexů (*Facing the challenge of 2017: beet juice and ion exchange based softening technologies*)

Článek souhrnně popisuje postupy změkčování šťáv pomocí ionexů a zvláštní pozornost věnuje popisu procesu NRS (nový regenerační systém). Je vysvětlen princip a výhody tohoto způsobu, včetně postupu regenerace. Kombinovaný efekt změkčování s dalšími technologiemi (zde chromatografií) může sehrát rozhodující roli v posílení konkurenceschopnosti.

Zuckerind./Sugar Ind., 139, 2014, č. 12, s. 745–749.

Kadlec

Frankenfeld T. Zpráva o kampani 2014/15 – Švýcarsko (*Bericht über Kampagne 2014/15 – Schweiz*)

Včasné setí cukrové řepy a ideální klimatické podmínky ve Švýcarsku (vlhké léto a teplý podzim) se projeví vysokými výnosy. Navzdory místním výskytům hniloby bulev pracovaly oba švýcarské cukrovary bez viditelných problémů a poruch.

Zuckerind./Sugar Ind., 140, 2015, č. 5, s. 302–307.

Kadlec